

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Důsledky oddělení křesťanství od judaismu

Jana Nová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Důsledky oddělení křesťanství od judaismu

Jana Nová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1 Úvod	1
2 Vztah křesťanství a judaismu	3
2.1 Charakteristika obou náboženství.....	3
Judaismus.....	3
Křesťanství	7
2.2 Vývoj křesťanství	8
2.2.1 Učení a život Ježíše Krista	9
2.2.2 Jeruzalémská církev	12
2.2.3 Křesťanství mimo Palestinu	14
2.2.4 Pavel z Tarsu	15
2.2.5 Zásadní události a příčiny osamostatnění křesťanství.....	16
2.3 Pronásledování křesťanů v Palestině	18
3 Křesťanství jako samostatné náboženství	20
3.1 Liturgie a víra	20
3.2 Misijní činnost	22
3.3 Vznik církve.....	23
3.4 Pronásledování křesťanů	24
3.4.1 Příčiny pronásledování	25
3.4.2 Pronásledování křesťanů v Římě	26
3.4.3 Následky pronásledování	28
3.5 Proměna ve vztahu křesťanství a judaismu	29
4 Závěr	32
5 Das Resümee	34
6 Seznam použité literatury a pramenů	35
Prameny	35
Sekundární literatura.....	35

1 Úvod

Jak je z názvu patrné, hlavním úkolem práce je postihnout důsledky, ke kterým došlo po oddělení křesťanství od judaismu. Pozornost věnuji především křesťanství, neboť to jako nově vzniklé náboženství se teprve utvářelo a jeho osamostatnění pro něj znamenalo větší zvrat než pro judaismus. Muselo vytvořit vlastní církev, písemné památky, liturgii a jasně vymezit své učení. Radikálně se také změnil postoj Římské říše vůči křesťanům. A právě tyto témata se snažím v práci objasnit, vysvětlit k jakým konkrétním obrátům v křesťanství došlo, proč nastaly, kdo je vyvolal, popřípadě jaké měly důsledky. V závěru práce se stručně vracím i k judaismu a líčím, jak se vyvíjelo a jak se během 4 století proměnil vzájemný vztah křesťanů a židů a také vztah Římské říše vůči judaismu, neboť i toto ovlivnil jejich vzájemný rozchod.

Na následujících stránkách se tedy konkrétně snažím zodpovědět, co či kdo bylo impulsem pro vznik nového monoteistického náboženství, jak se lišilo od toho stávajícího, jaké byly zásadní rozdíly mezi klasickým judaismem a učením Ježíše Krista, které nakonec vedly k osamostatnění křesťanství, jak proces oddělování probíhal a také samozřejmě jaké důsledky to přineslo pro obě náboženství. Většinu své pozornosti směřuji na události, ke kterým došlo do roku 313, kdy Konstantin I. vydal dokument známý pod názvem Edikt Milánský, kterým zrovnoprávnil křesťanství s římským náboženstvím, čímž završil útlak vůči křesťanům a naopak ho nasměroval proti judaismu. Vláda tohoto panovníka uzavírá první kapitolu křesťanství, čímž uzavírá i moji práci.

Toto téma snažící se postihnout především vznik a proměnu křesťanství, jsem zvolila právě pro jeho zdánlivou jednoduchost, neboť vím, nejenom z vlastní zkušenosti, že právě ty základní věci, na které se nahlíží jako na banální a všeobecné znalosti, jsou ve své podstatě daleko složitější a skrývají mnoho nejasností. A vzhledem k tomu že křesťanství ovlivnilo a stále, i když menší měrou, ovlivňuje náš pohled na svět, naše myšlení, atd. a mělo v historii zásadní vliv nejen na vývoj Evropy, vidím v napsání bakalářské práce příležitost, jak nahlédnout hlouběji do této problematiky a snad jí i v přístupné ale zároveň v odborné a systematické formě přiblížit ostatním. Existuje mnoho literatury, která se zabývá křesťanstvím nebo judaismem z mnoha úhlů pohledu a vždy nějak reflektuje vztah jednoho k druhému, ovšem dílo, které by nabízelo

jasné a uspořádané odpovědi na mé výše položené otázky, se již hledá obtížněji, a proto se tento nedostatek pokusím vyřešit ve své bakalářské práci.

Mé obavy z komplikovanosti zvoleného tématu se potvrdily během studia příslušné literatury, neboť i když se většina knih shoduje v základních faktech a myšlenkách, určité rozdíly a nejasnosti stále existují a to především v otázce, kdy lze již mluvit o samostatném křesťanství a z jakých důvodů. K odpovědi mě dovedla analýza a následné srovnání získaných poznatků z použité literatury, čímž jsem se snažila dosáhnout objektivního a nezaujatého výsledku. Mezi nejčastěji citované zdroje v mé práci patří Dějiny křesťanství a Dějiny židovského národa od P. Johnsona, kniha M. Ryškové Doba Ježíše Nazaretského, dále Malé dějiny církve od Franzena, dílo O. Fundy Ježíš a mýtus o Kristu a pochopitelně také bible, ve které se skrývá kompletní učení i dějiny obou náboženství. Právě pasáže z bible jsem se snažila srovnávat s informacemi od jiných autorů, či tyto informace dokládat na citacích ze Starého i Nového zákona.

Práce je strukturovaná do dvou základních kapitol. První část obsahuje informace o vzniku křesťanství a jeho soužití s judaismem a končí příznačně jejich oddělením. Na to navazuje kapitola druhá, která se již věnuje důsledkům tohoto rozchodu. Větší pozornost v celé práci dostává křesťanství, avšak vzhledem k tomu, že bez judaismu by nebylo křesťanství, naleznete zde i mnoho informací z židovství.

2 Vztah křesťanství a judaismu

Křesťanství vzešlo z judaismu a první století své existence nebylo samostatným náboženstvím nýbrž jen jeho reformním hnutím a až narůstající spory a další faktory, které budou v této kapitole zmíněny, zapříčinily jejich odluku. Židovské kořeny jsou však i dnes patrné, neboť křesťanství přejalo mnoho zvyků a myšlenek z judaismu. A tak je nutné nejprve se s oběma náboženstvími stručně seznámit, čemuž je věnována první kapitola a poté je již možné přejít k samotnému vzniku křesťanství a především k procesu oddělení od judaismu.

2.1 Charakteristika obou náboženství

Judaismus

Judaismus je nejstarší monoteistické náboženství. Jeho počátky sahají až do 4. tisíciletí př. n. l.¹ Základní knihou tohoto náboženství je Tóra neboli 5 knih Mojžíšových. Hlavním vymezením židovství je víra v jediného boha, který stvořil svět a který je všemohoucí, věčný a absolutní. Je také žárlivý a přísně zakazuje jakékoliv modloslužebnictví. Tento bůh je milující ale zároveň trestající a vyžaduje dodržování svých ustanovení. V opačném případě přichází spravedlivý trest (Ex 34, 14-17). Právě tato víra se prohlubovala díky neustálým vpádům cizích národů a bojům o území. Židé si tyto události vysvětlovali jako Hospodinův trest, za porušování božích přikázání.

První židé byli členové kočovných kmenů v Mezopotámii.² Označení židé je však v této době pouze symbolické, neboť judaismus se teprve začíná vyvíjet. První zásadní událostí pro jeho vznik byla smlouva mezi bohem a Abrahamem. Bůh označil Abrahama a jeho potomky za vyvolený národ a slíbil mu území Kaánu. Znamením vyvolenosti izraelského národa a součástí smlouvy se stala úmluva o mužské obřízce. Od té doby má být každý žid osmého dne svého života obřezán (Gn 17, 8-12). Na základě toho je Abrahám dnes znám jako praotec židů, s ním toto označení nese ještě jeho syn Izák a Izákův syn Jakob. Jákoba bůh později přejmenoval a dal mu jméno

---

¹ Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 17.

² Tamtéž, s. 26.

Izrael: „*Tvé jméno už nebude znít Jákob, ale Izrael, Boží bojovník, neboť jsi zápasil s Bohem i s lidmi a zvítězil jsi!*“ (Gn 32, 29). Zde se tedy poprvé setkáváme s tímto názvem.

Tento vyvolený národ tedy putoval územím Mezopotámie. Kvůli neúrodě se však usadil až v Egyptě. Zde izraelský lid upadl do otroctví, z něhož ho zachránil bůh, který ho prostřednictvím Mojžíše vyvedl z Egypta. Poté následovalo 40 let putování pouští, než došli zpět do země zaslíbené, která však byla osídlena jinými kmeny, takže si jí museli Abrahámovi potomci nejdříve vybojovat a poté se již mohli usadit na území dnešní Palestiny. K tomu došlo přibližně v 10. st. př. n. l.³

Během putování pouští obdržel Mojžíš na hoře Sinaj od boha Desatero božích přikázání, která se stala základem židovské víry, a dalších 613 předpisů, jež zasahovaly do všech sfér života. Desatero obsahuje základní morální zásady (nezabiješ, nepokradeš, nezesmilníš) a dále upravuje vztah židů k bohu. Tedy říká, že bůh je ten, kdo je zachránil před egyptským otroctvím a dal jim svobodu i ochranu, čímž si židy zavázal a stal se jejich jediným bohem, v kterého mohou věřit a uctívat jej. Je však zakázáno jakékoliv modloslužebnictví a přirovnávání boha k čemukoliv pozemskému. V desateru je také zmínka o sabatu tedy o dni odpočinku, který připadá podle židovského kalendáře na sobotu. V tento den je zakázáno pracovat a vyvíjet jakoukoliv další namáhavou činnost, neboť i bůh svět stvořil za 6 dní a sedmý den odpočíval (Ex 20). Židé na tomto nařízení pevně lpí. Další předpisy stanovují přesnou podobu svatostánku a oltáře, tedy předlohu pro později zbudovaný chrám. Ten se stává centrem židovské víry i celé kultury. Je to místo setkávání se s bohem i s ostatními lidmi, místo, kde probíhají bohoslužby a kam židé přinášejí své oběti. Přinášením obětí se židé snaží odčinit své hříchy a znovu si naklonit boha.⁴ V chrámu byly také uloženy židovské písemné památky, tedy především Tóra, na které celé toto náboženství stojí, proto se zničení chrámu stane pro židy obrovskou tragedií. Po jeho zničení v roce 586 a i 70⁵ se začínají stavět synagogy, jako nová místa pro setkávání s bohem a zároveň se rozmáhá ústní předávání Zákona, které bylo později zpracováno v Mišně, neboť písemné sbírky jsou ve velkém množství zničeny. Zákon upravuje i druhy božích obětí, podoby bohoslužby

---

³ Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 53.

⁴ Fryová, H. P. eds. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. s. 195.

⁵ Newman, J - Sivan, G. *Judaismus od A do Z*. s. 59–60.

nebo ustanovování kněží. Odtud tedy vyvěrá židovský důraz na ceremonie, což se stane terčem kritiky právě pro Ježíše Krista.

Zákon, se kterým bůh Izraelce prostřednictvím proroka Mojžíše seznámil, se vztahuje i na praktický život. Věnuje se např. pravidlům stravování, konkrétně vyjmenovává čisté potraviny, tedy ty, které se smí požívat i jejich způsob přípravy a konzumace. Nejznámější zakázanou potravinou je vepřové maso, ale seznam neschváleným potravin je pochopitelně mnohem delší. Mezi další oblasti upravené zákonem patří hygienické předpisy i morální zásady. Také se díky němu můžeme seznámit s nejdůležitějšími židovskými svátky, jimiž jsou Pesach, Sukot, Jom kipur, Roš Hašana a Šavuot (Lv, *passim*).

Znalost Zákona je tedy základním předpokladem pro život ve jménu židovského boha, neboť tímto způsobem židé prokazují svoji víru, a proto se na výuku Tory klade velký důraz. Jen pokud židé budou dodržovat ustanovená pravidla, mohou spoléhat na boží pomoc. Pod pojmem judaismus se tedy neskrývá jen náboženský systém, ale kompletní způsob existence s mnoha příkazy, zákazy a ustanoveními, kterým podléhá liturgický, veřejný i soukromý život každého dobrého žida.

Tím, že bůh uzavřel s Abrahamem smlouvu a slíbil jeho potomkům posvátnou zem, se z židovského národa stal národ vyvolený a tato pozice byla potvrzena, když bůh prostřednictvím Mojžíše předal židovskému lidu Zákon. Víra v to, že izraelský lid je lidem vyvoleným, tedy že on má primárně právo na boží ochranu, je dalším znakem judaismu. Tento aspekt výrazně přispěl k rozepřím mezi prvotními křesťany a židy a ovlivnil židovský pohled na misijní činnost. Misie nejsou pro judaismus stěžejní záležitostí, neboť je orientován dovnitř na izraelský národ, na studium a dodržování Zákona, nikoliv na šíření svého učení i mezi nevěřící či vyznavače jiné víry.⁶ Židé kladou důraz na pozemský život a radují se z jeho darů, avšak stále je to život především ve znamení Tory, díky tomu a díky víře v boha mohou být zároveň i spaseni již na tomto světě, čímž získají podíl na budoucím věku, tedy na lepším světě, na světě bez válek a utrpení, který má přijít. Židé již byli jednou spaseni a to, když je bůh vyvedl

---

⁶ Fryová, H., P. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu* s. 85-86.

z Egypta. Spása se však netýká jen židů, nýbrž jí mohou dosáhnout všichni lidé, kteří budou dodržovat některá boží nařízení a žít spravedlivým životem.⁷

Dějiny židovského národa jsou poznamenány neustálými vpády jiných národů. První boje vypukly záhy po dobytí Kaánu a to proti Pelištejcům. Židé v tomto boji zvítězili. Tato událost je však důležitá především proto, že kvůli ní byl zvolen první izraelský král, stal se jím Saul.⁸ Dalším králem byl David, za jehož vlády došlo k dobytí Jeruzaléma⁹ a jeho následovník Šalamoun právě zde nechal vystavět chrám, který se stal místem určeným pro setkávání se s bohem. Po smrti Šalamouna došlo, kvůli neschopnosti zvolit si nového krále, k rozdělení království na 2 části a to na jižní Judeu a severní Izrael.¹⁰ Poté následoval vpád Asyřanů, jehož následkem bylo vystěhování Izraelců do Asýrie a tudíž zánik severního království.¹¹ Právě zde lze hledat počátky židovské diaspory. Dalším protivníkem byli Babyloňané, ti v roce 586 př. n. l. dobyli Jeruzalém a zničili chrám.¹² V důsledku toho se mnoho Izraelců ocitlo v babylonském exilu, který trval 50 let. Díky těmto dvěma událostem se mnoho židů usídlilo v Egyptě a v dalších částech Blízkého východu. Dalšími protivníky Izraelců byli Peršané a po nich Řekové, kteří se zapříchili o helenizaci především v diasporách. Již v druhém století vstupuje na scénu Římská říše, která v roce 63 př. n. l. obsazuje Jeruzalém.¹³ Římská politika vůči židům se během let přiosťruje. Judsko se později stává pouze římskou provincií. Dochází k omezování jejich svobody a víry. Následkem římského útlaku je židovské povstání v roce 66. n. l, které je však potlačeno a končí dobytím Jeruzaléma v roce 70 a druhým zničením chrámu. Tento akt má na Abrahámův národ velký dopad a dochází díky němu k řadě změnám v judaismu. Další důležitou událostí, která bude hrát velkou roli ve vztahu mezi judaismem a formulujícím se křesťanstvím je povstání židů proti Římu vedené Bar Kochbou v letech 132 – 135, které opět končí vítězstvím Římanů.¹⁴ Židé později definitivně přichází o své území a jejich národ je postupně roztroušen po celém světě. V dějinách často dochází k jejich pronásledování a pogromům. Iracionální nenávisť vůči židům vygraduje ve 20. st. holocaustem. Po této

---

⁷ Fryová, H., P. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. s. 193-194.

⁸ Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 59.

⁹ Tamtéž. s. 62.

¹⁰ Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 70.

¹¹ Grant, M. *Židé v římském světě*. s. 31.

¹² Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 81.

¹³ T Grant, M. *Židé v římském světě*. s. 64.

¹⁴ Newman, J - Sivan, G. *Judaismus od A do Z*. s. 64.

tragické události se Židé mohou navrátit do Svaté země a v roce 1948 vzniká samostatný stát Izrael.¹⁵ V současnosti je život Izraelců poznamenán především neustálými boji s Palestinou.

Křesťanství

Křesťanství je dnes nejrozšířenější monoteistické náboženství. Jeho začátky však byly velmi nejisté. Vyvinulo se a později oddělilo od judaismu během 1. a 2. st. n. l. Zásadními osobnostmi byli Jan Křtitel a samozřejmě Ježíš Kristus. Původním záměrem nebyl vznik nového náboženství, nýbrž jen reforma toho stávajícího. Vzhledem k historickým událostem a stále se prohlubujícím rozdílům mezi vyznavači Kristova učení na jedné straně a ortodoxními Židy na druhé došlo nakonec k odštěpení této na začátku nepočetné skupiny. V průběhu dějin se z židovské sekty stalo monopolní náboženství, které vytvořilo silný církevní úřad, v čele s papežem. Se silící mocí církve rostla i její chuť zasahovat i do státnických otázek. Docházelo k bojům mezi světskou a církevní mocí. Představitelé svatého úřadu se čím dál více odchylovali od původního učení. To vyústilo v 16. století vznikem protestantské odnože, jejíž ideou bylo řídit se primárně tím, co je napsané v Písmu svatém. Ještě předtím došlo v roce 1054 k rozdělení na římskokatolickou a pravoslavnou církev.¹⁶ Dnes tedy existují 3 základní církve a to katolická, pravoslavná a protestantská.

Zásadním rozdílem mezi judaismem a křesťanstvím je pojetí boha. Následníci Ježíše totiž věří v trojjediného boha a to konkrétně v Otce, Syna a Ducha. Všechny tyto 3 osoby jsou si rovny a tvoří jediného boha. Za syna je právě označován Ježíš Kristus, kterého ho bůh neboli Otec seslal na pozemský svět, aby zde zvěstoval příchod božského království. Duch svatý je odrazem boha na zemi, prostřednictvím něhož bůh vede církev.¹⁷ Dále není křesťanský bůh trestající nýbrž odpouštějící. Hříchy jsou lidem odpuštěny na základě pokání.

Dalším základním pojmem křesťanství je spása. Věřící jsou spaseni díky tomu, že Ježíš Kristus přijal svou smrt a tím na sebe vzal hříchy ostatních. Pokud tedy

---

¹⁵Newman, J - Sivan, G. *Judaismus od A do Z*. s. 63.

¹⁶ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 177.

¹⁷ Frankielová, S. S. *Křesťanství*. s. 30.

křesťané budou žít ve jménu božím, řídit se jeho příkázáními a podílet se na křesťanských obřadech (křest, kázání, atd.), budou spaseni a čeká je odměna v podobě posmrtného života.¹⁸ Prvotní křesťané věřili v brzký příchod božího království, ten však nenastal, a tak se s tímto zklamáním vypořádali právě díky ideje posmrtného života. Z výše uvedeného tedy vyplývá další znak a to víra v ukřižování a následné zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Tím, že bůh vzkřísil Ježíše, dal jeho učedníkům znamení, že on je opravdu Synem božím a tudíž mají následovat jeho učení.¹⁹

Základním rituálem v křesťanství je křest, jehož tradice sahá až k Janu Křtitelovi. Tímto obřadem se člověk stává členem křesťanské obce. Křest znázorňuje smrt a následné vzkříšení Ježíše. „*Nevíte snad, že všichni, kteří jsme pokřtěni v Krista Ježíše, byli jsme pokřtěni v jeho smrt? Byli jsme tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom - jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce - i my vstoupili na cestu nového života*“ (Řím 6, 3-5).

Nejdůležitější křesťanské svátky jsou opět spojeny s osobou Krista a jsou to Velikonoce, během kterých byl Ježíš ukřižován a 3 dny na to vzkříšen a Vánoce, o kterých se slaví jeho narození. Místo Velikonoc původně křesťané ještě před svým osamostatněním slavili židovský poutní svátek Pesach, jímž si židé připomínají svůj pobyt a vyjití z Egypta. Křesťanské učení je obsaženo v bibli, ta se skládá z 2 částí a to ze Starého a Nového zákona. Starý zákon křesťané převzali od židů a doplnili ho Novým zákonem, jehož námětem je především život a učení Ježíše Krista a dějiny raného křesťanství. Konkrétně se Nový zákon skládá ze 4 evangelií (Matouše, Marka, Lukáše a Jana), dále ze Skutků apoštolů, Apoštolských listů a Janova zjevení.

2.2 Vývoj křesťanství

Křesťanství si během svého vývoje prošlo mnoha fázemi a na tom, do jaké podoby se rozvinulo, má podíl řada faktorů. Nejprve se jednalo o nevelkou skupinu kolem Ježíše z Nazaretu, z níž se po jeho smrti stala židovská sekta, která chtěla pouze pozměnit a doplnit židovské učení. Následovala však expanze křesťanství i do světa

---

¹⁸ Frankielová, S. S. *Křesťanství*. s. 89–92.

¹⁹ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 254.

pohanů, díky níž se postupně rozšířilo po celé Římské říši. A s tím jak se křesťanství emancipovalo a osamostatňovalo, přicházely stále častěji spory mezi ním a klasickým judaismem. Důležitou roli sehrála i Římská říše, která v té době ovládala většinu Evropy a Střední Asie, tedy území střeozemního moře, a pod jejíž správu spadalo i Judsko. Právě základním fázím a důležitým momentům tohoto procesu se bude podrobněji věnovat tato kapitola.

2.2.1 Učení a život Ježíše Krista

Díky dlouholetému bádání je dnes již jasné, že Ježíš z Nazaretu opravdu žil²⁰ a to v první třetině 1. st. za vlády Heroda Antipa. Podle evangelia Matouše i Lukáše se narodil v Betlémě, avšak většinu života prožil v Nazaretu. Pocházel z chudší řemeslnicko-zemědělské rodiny.²¹ Tento fakt nejspíše ovlivnil i jeho pozdější vztah k chudým a k lidem na okraji společnosti. Veřejně vystupovat začal několik let před svou smrtí.

Za jeho předchůdce a snad i učitele je často označován Jan Křtitel. Oba je spojuje nespokojenost se stávajícím stavem v židovském státě a především kritizují odklon od boha a od podstaty pravé víry. Jan Křtitel je líčen jako asketa, který hlásá brzký a neodvratný boží soud, jenž je právě následkem odvrácení se od boha. Jediný způsob jak se božímu soudu vyhnout, je vnitřní obrácení a jako fyzický symbol tohoto činu Jan propaguje křest. Jedním z pokřtěných je podle všech evangelií i Ježíš.²² Jan, stejně jako později Ježíš, klade důraz především na dodržování mravních hodnot, což považuje za důležitější než ceremonie a obřady spojené s chrámem. Dalším pojítka mezi těmito dvěma osobnostmi lze vysledovat v okruhu jejich učedníků a přívrženců, kteří v obou případech pocházejí z nižších vrstev, i když se samozřejmě najdou i výjimky. A stejně jako později Kristus byl i Jan odsouzen k smrti a zabit a to za vlády

---

²⁰ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 58.

²¹ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 181–183.

²² Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 115.

Heroda Antipa.²³ Jan také prorokuje příchod „silnějšího“, a vzhledem k tomu, že v právě v té době se objevuje Ježíš, je on považován za toho „silnějšího“.²⁴

Po většinu svého života se Ježíš příliš neodlišoval od ostatních věřících a je líčen jako zbožný žid, jenž dodržoval Zákon a ostatní nařízení. Z dostupných pramenů nelze stanovit přesný datum ani příčinu jeho obratu, ale podle evangelií je právě křest tím aktem, který zapříčinil tuto zásadní změnu v jeho životě a tím odstartoval následný vznik křesťanství. „*Když vystupoval z vody, ihned uviděl protržená nebesa a Ducha sestupujícího na něj jako holubice. Z nebe zazněl hlas: „ty jsi můj milovaný syn, kterého jsem si oblíbil“* (Mk 1, 10-11). Poté Ježíš začíná kázat, nejprve ve městech a v obcích v Galileji.²⁵ Zaměřuje se na venkovské a chudší obyvatelstvo, dále na lidi na okraji společnosti, hříšníky, nemocné nebo ženy.²⁶ Tedy na skupiny, jež byly buď samotným Zákonem nebo židovskou společností a jejími principy řízení nějak znevýhodňovány popřípadě přehlíženy. Ježíš se neomezuje jen na území Galileje, nýbrž putuje dále Judeou a hlásá své učení a shromažďuje kolem sebe příznivce. Svou moc potvrzuje i zázraky, které během putování koná – uzdravování nemocných, kříšení z mrtvých, rozmnožení potravin.²⁷ Postupně se kolem něho utváří okruh nejvěrnějších, známý jako 12 apoštolů, kteří s ním sdílí jeho chudý, kočovný, osamocený styl života a následují ho na jeho cestě. Právě oni budou stát po jeho smrti u zrodu první nejdříve ještě židokřesťanské obce.

S tím, jak stoupá počet jeho přívrženců, rostě zároveň strach a nenávisť jeho odpůrců. To je především židovská elita (velekněz, zákoníci, přední mužové), neboť Ježíš jednak kritizuje fungování chrámu a také upozorňuje na nebezpečí bohatství, neboť touha po něm může člověka ovládnout tak, že už nebude sloužit bohu, ale bude svou činnost podřizovat honbě za penězi. Obě tyto výtky se vztahovaly především ke zmíněné vyšší vrstvě.²⁸ Ježíšovo putování končí v Jeruzalémě, kde je na Jidášova udání zatčen chrámovou stráží, podle evangelií právě na popud jeruzalémské elity, a římským prefektem Pontiem Pilátem odsouzen k smrti jako radikální povstalec a náboženský rouhač. Jeho největším proviněním bylo, že se postavil proti tradičnímu pohledu na

---

²³ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 202–203.

²⁴ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 116.

²⁵ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 181.

²⁶ Tamtéž. s. 217.

²⁷ Tamtéž. s. 222 - 223.

²⁸ Tamtéž. s. 95–97.

boha a pokusil se ho interpretovat zcela jinak a také sám sebe vyvýšil k bohu, když říkal, že hlásá jeho poselství.²⁹ Ježíš je tedy ukřižován a pohřben a následně na to božím zásahem vzkříšen. A právě akt vzkříšení je pro jeho stoupence znamením, že Ježíš je opravdu Synem božím a jeho učení je božím poselstvím. To samozřejmě zanechá dopad na jeho následovnících a především na skupině apoštolů, kteří iniciují další kroky, vedoucí postupně ke vzniku křesťanství a jeho následnému osamostatnění.

Několik tezí z Ježíšova učení je již výše zmíněno, avšak vzhledem k tomu, že právě ono tvoří základ křesťanské víry, bude mu ještě zde věnován prostor. Podle křesťanů Ježíš přichází na zem jako Syn boží, aby zvěstoval nastávající boží soud a po něm nastolení nové boží vlády a zároveň nabídl možnost spásy všem, kteří nebudou o jeho poslaní pochybovat. Všem je zde podstatné slovo, neboť je tím řečeno, že tato budoucnost se netýká jen židovského národa, ale je určena i pohanům, kteří uvěří výjimečnosti Ježíše a jeho slov a budou je prakticky naplňovat. I přes tento univerzalistický přístup, byly jeho reformní představy určeny primárně židům,³⁰ neboť jak již bylo výše řečeno, Ježíš sám byl také židovského vyznání a této víry se držel i během svého veřejného vystupování, avšak měl k ní řadu výhrad. Podle něho se Abrahamův národ odklonil od boha a pravé víry. Příliš velký důraz byl kladen na její formální projevy, především na chrám a s ním spojené obřady. Ježíš naopak navrhoval, zaměřit se na dodržování etických a mravních norem, a také především na osobní vnitřní vztah k bohu, a ty rituální upozadit. Základním principem víry i života je dle něho láska a milosrdenství a to jak ve vztahu k bohu, tak i mezi lidmi navzájem, neboť právě vztah člověka k člověku je zprostředkovatelem k bohu. K bohu, který je především milující. „*Slychali jste, že bylo řečeno: „Miluj svého bližního a svého nepřítele měj v nenávisti.“ Já vám však říkám: „Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují. Tak budete synové svého Otce v nebesích“*“ (Mt 5, 43-45). Sám Ježíš tento princip prakticky naplňuje, neboť boží spásu nejprve zvěstuje těm nejzranitelnějším (chudí, hříšníci, ženy, nemocní,...), z kterých, jak již bylo zmíněno, se zformuluje okruh jeho následovatelů. Spása tedy není podmíněna striktním dodržováním Zákona, ani dosavadním způsobem života. Ježíš sám např. porušuje sabat,

---

²⁹ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 152–154.

³⁰ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 66.

když lečí nemocné i v sobotu. S Ježíšem totiž přichází změna a určujícím se stává až nynější lidské chování, které má odpovídat slovům mesiáše.³¹

Ježíšova smrt se stává impulsem pro vznik křesťanské církve a pro jasné definování křesťanské víry, neboť v tomto okamžiku ještě nelze hovořit o křesťanství, ale spíše o reformním židovství. Za začátek tohoto přechodu lze označit vznik Jeruzalémské církve.

2.2.2 Jeruzalémská církev

Po Ježíšově smrti zakládá okruh jeho nejbližších Jeruzalémskou církev v čele s apoštolem Petrem.³² V této fázi hraje důležitou roli také Ježíšova rodina a to především bratr Jakub, který po Petrovi povede Jeruzalémskou církev. Již v této době se církev formuluje jako duchovní úřad založený na určitém hierarchickém principu řízení.³³

V této fázi se jedná pouze o židokřesťanskou církev. Učení judaismu je doplněno o Ježíšovo proroctví o brzkém příchodu božího království, avšak stále ještě platí židovské tradice, rituály i dodržování Zákona, a díky tomu se těší značné přízni ze strany jak obyčejných židů, tak i některých kněží.³⁴ Postupně však dochází k obohacování o čistě křesťanské prvky: bohoslužby věnované Kristu, lámání chleba jako symbol jeho oběti, oslava večeře Páně a také křest.³⁵ Vzhledem k tomu, že většinu ortodoxních židů se nedaří přesvědčit o výjimečnosti Ježíše, čemuž dopomáhá i fakt, že slibovaný mesiánský věk stále nezapočal, a nové tradice se jim příčí, vzrůstá z jejich strany nedůvěra, jež vyústí v nenávist a odpor a zapříčiní pronásledování křesťanů a jejich budoucí definitivní rozchod. Tomuto kroku, k němuž dojde téměř o 100 let později, však bude ještě předcházet několik událostí.

Postupně dochází i k rozkolu v samotné jeruzalémské církvi, a to mezi helenizovanými židokřesťany, které vede Štěpán, a proti nim stojícím členům z Galileje

---

³¹ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 107.

³² Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 24.

³³ Tamtéž. s. 23.

³⁴ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 36.

³⁵ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 335.

a Judeje reprezentovanými okruhem Dvanácti. Tyto 2 skupiny se liší ve svém pohledu na šíření křesťanství mezi pohany a jejich závazky vůči Zákonu.³⁶ Rozdílný přístup spočívá také v radikálnějším a kritickém postoji helenistické části vůči chrámovému kultu, jenž je podle nich odrazem Ježíšova názoru. Tyto rozpory vedly k rozdělení církve a konečným důsledkem je nucený odchod helénistů z Jeruzaléma, který je však podnícen především strachem, neboť na začátku 30. let je židy ukamenován jejich hlavní představitel Štěpán. Zabití Štěpána a vyhnání jeho stoupenců lze tedy označit za první vážný střet židů a křesťanů.³⁷

Umírněnější křídlo Jeruzalémské církve fungovalo v podobném duchu až do roku 70. Tento rok sice neznamenal její totální zánik, ten nastal až v první polovině 2. st. v důsledku Bar Kochbova povstání, avšak církev v Jeruzalémě ztratila svůj význam,³⁸ neboť většina křesťanů město opustila a vztahy mezi židy a křesťany dostaly vážné trhliny. Před tímto datem začínala však jeruzalémská církev ztrácet na své křesťanské jedinečnosti a stále více se navracela k judaismu a také podporovala židovský odboj proti Římské říši. Proto např. podle Paula Johnsona dobytí Jeruzaléma přispělo k rozvoji křesťanství, protože v opačném případě by judaismus křesťanství pohltil.³⁹ Důvodem, proč jeruzalémská církev spolupracovala s judaismem na takové úrovni, byly možná obavy z některých jejich představitelů, neboť spory mezi židy a židokřesťany neustále narůstaly, důkazem je i ukamenování Jakuba, který v té době stál v jejím čele, v roce 62 na příkaz velekněze.⁴⁰

Jeruzalémskou církev lze tedy považovat za první fázi v procesu vzniku křesťanské víry i církve. Podle mnohých autorů, je však velmi pravděpodobné, že pokud by nedošlo k jejímu rozštěpení, které zapříčinilo šíření Ježíšova poselství i za hradby Palestiny, křesťanství by se nikdy neosamostatnilo a splynulo by s judaismem.

---

³⁶ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 25.

³⁷ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 183–185.

³⁸ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 350.

³⁹ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 44.

⁴⁰ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 235.

2.2.3 Křesťanství mimo Palestinu

Díky nucenému odchodu helenistických židokřesťanů se rozšiřovalo, toto nově vznikajícího náboženství, i na další území. Jejich kroky směřovaly nejprve do Judska a Samařska. Svoji víru v Ježíše Krista dávali najevo prostřednictvím misí, které se už nevztahovaly jen na židy, ale soustředily se i na pohany. Jejich snahy vyústily založením první pohanské křesťanské obce a to konkrétně v Antiochii, toto město se zároveň stalo centrem helénistů. Hlavním protagonistou antiochijské poutě byl Barnabáš.⁴¹ Z Antiochie se tato křesťanská vlna šíří dále do Malé Asie nebo Řecka. Křesťanské obce vznikají v Athénách, Korintu, Filipínách, Soluni nebo Alexandrii.⁴² Zásadní postavou těchto misí je Pavel z Tarsu, kterého můžeme označit za průkopníka pohanských misí. Přesto, že helénističtí židokřesťané opustili jeruzalémskou církev, podléhali při své misijní činnosti její kontrole. A vzhledem k tomu že oba proudy se v některých názorech značně lišily, docházelo mezi nimi ke sporům. Ty se pokusili řešit na Jeruzalémském koncilu.

Dobytí chrámu a následný rozpad jeruzalémské církve, má mimo jiné pozitivní důsledky právě na misijní činnost. Po této události totiž mizí zbývající závazky křesťanství vůči synagoze a díky tomu se stává v očích pohanů přitažlivějším. Úsilí putujících kazatelů a misionářů je zúročeno již na přelomu 1. a 2. století, kdy křesťanství dominuje nejenom v Malé Asii a Sýrii, ale své obce má i ve všech středomořských zemích.⁴³

Dalším následkem zničení chrámu je přesunutí oficiálního křesťanského úřadu z Jeruzaléma do Říma. Zdejší obec založil Petr pravděpodobně již na začátku 40. let poté, co se rozešel s prvotní církví. I Petr zemřel mučednickou smrtí a to za vlády Nera,⁴⁴ stejně jako Pavel. Díky tomu byla Římská církev neodmyslitelně spjata s dvěma nejzásadnějšími postavami raného křesťanství, což ji předurčovalo k tomu, stát se nejvýznamnějším centrem křesťanské církve a tento předpoklad se začal naplňovat právě po roce 70.

---

⁴¹ Ryšková, M. Doba Ježíše Nazaretského. s. 336.

⁴² Johnson, P. Dějiny křesťanství. s. 43.

⁴³ Franzen, A. Malé dějiny církve. s. 29.

⁴⁴ Funda, O, A. Ježíš a mýtus o Kristu. s. 211.

2.2.4 Pavel z Tarsu

Paul Johnson právě tohoto muže označuje za prvního stoprocentního křesťana, což je trošku paradox vzhledem k Pavlovi původu a životu, neboť on se narodil a část svého života žil plně ve jménu židovské víry a dokonce patřil mezi pronásledovatele křesťanů, konkrétně té skupiny, která odešla z Jeruzaléma po ukamenování Štěpána. Během pronásledování nastal v jeho víře absolutní obrat a to díky tomu, že se mu zjevil Ježíš, v té chvíli Pavel uvěřil jeho slovům a začal je sám dál šířit.⁴⁵ „*Bůh, který mě oddělil už v matčině lůně a povolal mě svou milostí, se ale rozhodl, že mi zjeví svého Syna, abych ho kázal mezi pohany.*“ (Gal 1, 15-16). Z předchozích vět je patrné, že Pavel je pro křesťanství důležitý kvůli své misijní činnosti, to však není jediná jeho zásluha. On také systematizoval a vysvětlil Ježíšovo učení, díky čemuž se mu podařilo překonat prvotní krizi křesťanství, kterou způsobilo stále nenaplněné očekávání příchodu Krista. Pavel totiž začal hlásat, že spasitel již přišel a to prostřednictvím kříže a následného zmrtvýchvstání. Tím dal křesťanům naději, že jejich víra je oprávněná. Osvobodil ho rovněž od židovských prvků a příkazů, neboť jejich dodržování není podmínkou pro spásu, tou je jen víra v boha a v Ježíše jako jeho syna a vykupitele našich hříchů.⁴⁶ Z toho tedy plyne, že izraelský původ není v této věci stěžejní. „*Zaslíbení tedy vychází z víry, aby se řídilo milostí, aby bylo zaručeno všemu semeni – nejen přívržencům Zákona, ale také následovníkům Abrahamovy víry. Ten je otcem nás všech před Bohem, kterému uvěřil, který oživuje mrtvé a volá věci, které nejsou, aby byly.*“ (Řím 4, 16-17). Toto své přesvědčení Pavel právě potvrzoval misiemi mezi jinověrci. Ty zahájil nejdéle na přelomu 40. a 50. let a své kroky směřuje do Řecka i do Malé Asie.

V roce 49 se koná první koncil v Jeruzalémě, kde dochází ke sporu mezi jeruzalémskou církví a Pavlem a to právě v otázce přístupu k jinověrcům. Členové církve se domnívají, že i oni by měli dodržovat Zákon a být obřezaní. S tím samozřejmě Pavel nesouhlasí, neboť to je v rozporu s jeho výše zmíněným přesvědčením. Podobný názor zastává i Barnabáš, který vedl misijní činnost v Malé Asii,⁴⁷ nebo Petr, který během koncilu opustil církev a přidal se k Pavlovi. Oba tyto zastánci Pavlových slov, však v praxi nedokážou zcela vzdorovat tlaku jeruzalémské církve, a proto později

⁴⁵ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 38–39.

⁴⁶ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 257, 213.

⁴⁷ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 336.

dochází mezi nimi a Pavlem k rozepřím.⁴⁸ Spor mezi Pavlem a oficiální církví končí kompromisem – konvertité nemusí být obřezaní, avšak nařízení vztahující se na stravování a sexuální život se týkají i jich.⁴⁹

Stejně jako před ním Jan Křtitel, Ježíš nebo Štěpán i Pavel patřil do okruhu nebezpečných lidí, neboť i on vystupoval proti oficiální víře a tím i proti jejím nejvyšším představitelům a tak není překvapením, že i jeho čekal podobný osud. Při své poslední návštěvě Jeruzaléma byl zatčen a odvečen do Říma, kde mu bylo uloženo domácí vězení, a během Neronské perzekuce byl zabit.⁵⁰ Jeho učení i činnost však zanechala v rozvíjejícím se křesťanství hluboké stopy, neboť díky němu získalo pevný opěrný bod, který byl v začátcích křesťanství, kdy čelilo útokům z mnoha stran, velmi zásadní. Byl to právě on, kdo explicitně vymezil jeho zásadní znaky tvořící dodnes základ křesťanství.

2.2.5 Zásadní události a příčiny osamostatnění křesťanství

Úkolem této kapitoly je shrnout nejdůležitější momenty a příčiny v procesu oddělení křesťanství od judaismu. Většina z nich byla sice již řečena v předchozích částech, avšak vzhledem ke komplikovanosti tohoto procesu, se zde pokusím prezentovat ještě orientační přehled. Uvést konkrétní datum, které to celé završilo, by bylo příliš troufalé, neboť z prostudovaných zdrojů je zřejmé, že každý z těchto předložených okamžiků posunul rozkol mezi těmito dvěma monoteistickými náboženstvími zase o krok dále, avšak v názoru po kterém kroku je již křesťanství definitivně samostatné, se autoři níže uvedené literatury zcela neshodují. Já jsem pro účely této práce zasadila konec popisovaného procesu až do první poloviny 2. st.

Nyní tedy již přejdeme k avizovanému přehledu klíčových událostí.

- Ukamenování Štěpána: tento čin potvrdil narůstající spory mezi židy a především reformním křídlem Jeruzalémské církve. Po něm odcházejí helénisté z Jeruzaléma a zakládají nové centrum v Antiochii a

---

⁴⁸ Funda, O, A. *Ježíš a mýtus o Kristu*. s. 214.

⁴⁹ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 7.

⁵⁰ Tamtéž. s. 44.

právě zde jsou poprvé pojmenováni jako křesťané.⁵¹ Jejich odchodem jsou také započaty rozsáhlé misijní cesty.

- Obrácení Pavla z židovství na učení Ježíšovo: právě on totiž jeho učení systematizoval, zprostil ho židovských prvků a dále ho šířil především mezi pohany.
- Koncil v Jeruzalémě v roce 49: zde oficiálně došlo ke zmírnění požadavků vůči pohanokřesťanům v otázce naplňování židovských tradic a Zákona.
- Založení Římské církve: ta se po roce 70 stala hlavním útočištěm křesťanů a i díky tomu, že se nové centrum nacházelo v srdci Římské říše, ji dokázalo později zcela ovládnout.
- Židovská válka proti Římanům: tímto konfliktem, probíhajícím v letech 66 – 70, vygradoval narůstající útlak ze strany Říma. Jejím vyvrcholením bylo dobytí Jeruzaléma a zničení chrámu. Tato událost prohloubila nepřátelství mezi židy a křesťany, neboť židé vinili Ježíšovi následovníky z toho, že uprchli z Jeruzaléma a nebojovali s nimi proti Římanům. V tomto okamžiku je již spojení mezi oběma náboženstvími minimální a existuje spíše jen na úrovni jednotlivých skupin (Janovské obce, zbytky Jeruzalémské církve)
- Bar Kochbovo povstání mezi roky 133 – 135: vedené opět proti Římu, které skončilo stejně neslavně jako to v 60. letech. I při něm byli křesťané napadáni z toho, že stojí na straně Říma a nepomáhají Izraelcům. Po této události se cesty křesťanství a judaismu definitivně rozcházejí a každá míří jiným směrem.

Všechny zmíněné události tedy přispěly ke zhoršení židokřesťanských vztahů. Mohly to však dokázat jen díky zásadnímu náboženskému rozdílu, který tkvěl v pohledu na Ježíše. Židé se totiž nedokázali smířit s tím, jak byl postupně Ježíš Kristus vyvyšován na úroveň boha, tím byl totiž porušován základní prvek židovské víry, jímž

---

⁵¹ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 26.

je víra v jedinečnost boha. Symbolem zbožštění Ježíše byla svátost oltářní (eucharistie).⁵²

Nyní ještě zbývá vyřešit otázku, jak si křesťanská nauka dokázala získat tolik příznivců a vymanit se z područí judaismu. I v tomto případě sehrálo svou roli několik faktorů:

- Přístup k pohanům: na rozdíl od židů křesťané připouštěli, že boží království je přístupné i jinověrcům, kteří uvěří v Ježíšovo proroctví a budou ho naplňovat.⁵³
- Jednoduchost křesťanství: není totiž svázané Zákonem a dává větší volnost v běžném životě.
- Situace v Římské říši: kdy se zvyšovaly sociální rozdíly mezi obyvatelstvem, lidé se dělili na svobodné a otroky a také vzrůstal tlak Říma vůči jeho provinciím, nacházeli především lidé z nižších vrstev naději v Ježíšových slovech.
- Křesťanský postoj vůči ženám: domnívám se, že i toto mohlo sehrát určitou roli, neboť jak v židovském tak i v římském světě bylo postavení a úloha ženy oproti muži mnohem bezvýznamnější. Naproti tomu již během Ježíšova života hrály ženy v křesťanství důležitou roli a v tomto trendu pokračovala i po něm nastupující generace křesťanů.⁵⁴

2.3 Pronásledování křesťanů v Palestině

Názorové rozdíly mezi židy a prosazujícími se křesťany několikrát přerostly i ve fyzické útoky. Oběťmi v této době byli křesťané. Nelze ovšem hovořit o systematickém pronásledování, ale spíše o horlivosti jednotlivců či skupin (Pavel z Tarsu). Nejznámější oběti byly již zmíněny. Ve 30. letech byl tedy zavražděn Štěpán a zhruba o 30 let později Jakub. Oba byli vysokými a výraznými představiteli v té době ještě židokřesťanské církve. Především ze Štěpánova případu je patrné, jakým směrem byly útoky vedeny, tedy proti těm kteří zastávali nejradikálnější postoje proti klasickému

---

⁵² Johnson, P. Dějiny židovského národa. s. 143.

⁵³ V židovském světě jsou sice také vedené misie k pohanům, avšak v mnohem menší míře a především ze strany diasporních Židů. Ortodoxní židé věří na vyvolený izraelský původ.

⁵⁴ Ryšková, M. Doba Ježíše Nazaretského. *passim*.

judaismu a proti jeho nejvyšším představitelům a zároveň byli nejvíce slyšet. Ze stejného důvodu zemřel i Pavel, ten byl sice zavražděn v Římě během Neronské perzekuce, ovšem již předtím byl zatčen a uvězněn v Jeruzalémě.

S tím, jak se zhoršovaly vztahy mezi Judeou a Římem, rostlo i napětí mezi židy a křesťany. Zásadním mezníkem byla židovská válka a pád chrámu. Po této události případy pronásledování vzrostly a stejný následek pro křesťany měla i druhá židovská válka v letech 133 – 135. V obou případech byli křesťané obvinováni z neloajlnosti a lhostejnosti, z toho že opustili Jeruzalém a zároveň čelili podezření z podpory Říma. A samozřejmě byli menšinovou skupinou, tudíž lehkým terčem pro zklamané a rozhořčené židy. Ani v těchto letech však nešlo o nějaké krvavé pronásledování, i když docházelo také k vraždám, hlavním trestem bylo sociální vyřazení. Stoupenci Ježíše byli vystavováni pomluvám a klamavým nařčením a předně byli vylučováni ze synagog.

Především po roce 70 byli křesťané pronásledováni i v diasporách. Do té doby zde byly vztahy mezi křesťany a židy přátelštější než v Jeruzalémě, a to díky tomu, že zdejší vyznavači judaismu nebyli tolik vázáni na ortodoxní židovskou církev a zároveň snáze podléhali helenizačním vlivům. To se však zničením chrámu změnilo a křesťané v diaspoře čelili stejným obviněním i následkům jako ti v Jeruzalémě.⁵⁵

---

⁵⁵ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 427–432.

3 Křesťanství jako samostatné náboženství

Rozchod s judaismem znamenal pro křesťanství řadu změn různého charakteru. Některé vplynuly nezávisle na křesťanech a k jiným naopak došlo jejich zásluhou. Mezi ty druhé zmíněné patří liturgie a písemná tradice. Důvodem, proč křesťané rozvíjeli vlastní obřady a zvyky, bylo především vzrůstající nepřátelství mezi nimi a židy, a s tím spojená snaha dostatečně se od nich odlišit. Dále dochází k větší institucionalizaci církve a to jednak proto, že křesťanství po roce 70 přišlo o své centrum v podobě jeruzalémské církve, ale v tomto případě bylo hlavním důvodem rozrůstání křesťanského světa, a s tím spojený rozvoj heretických skupin. Úřad církve měl být sjednocujícím prvkem, který stoupence Krista povede k jedinému správnému učení. Pokračuje také misijní činnost, díky níž se křesťanství šíří Evropou i Asií. Nejbezprostřednějším důsledkem osamostatnění křesťanství bylo však jeho pronásledování ze strany Římské říše, pro tu se tímto křesťanství stalo novým a neznámým náboženstvím, jehož síla neustále rostla, čímž se stávalo i nebezpečným. Tato kapitola tedy hlouběji rozebírá předložené oblasti.

3.1 Liturgie a víra

Základem pro křesťanskou víru po rozpadu jeruzalémské církve se stalo s několika úpravami Pavlovo učení nazývané kérygma.⁵⁶ Vzhledem k tomu, že již od začátku měli Ježíšovi následovníci na řadu věcí rozdílný názor a zvláště panovaly rozpory mezi židokřesťany v Jeruzalémě a v diaspoře, a to především v důsledku rozdílného vlivu judaismu na obě skupiny, je pochopitelné, že všichni Pavlovo učení nepřijali bez výhrad. Dalším důvodem proč křesťanství nemohlo být jednotné, je vliv antické kultury a filosofie. Díky tomu v křesťanském prostředí začíná vzkvétat hereze, především myšlenky gnosticizmu zaznamenaly u křesťanů velký úspěch.

Křesťanství vytvářelo vlastní obřady a zvyky již během soužití s židovstvím a diferenciací mezi těmito náboženstvími se postupně prohlubovala, což byl také jeden z důvodů rozchodu. V prvotní době šlo však spíše o spontánnost a snahu dát najevo svojí oddanost vůči Kristu. S tím, jak rostly neshody mezi židy a křesťany, přibývaly však

---

⁵⁶ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 46.

další důvody, proč vytvářet vlastní tradice. Na jedné straně se tímto způsobem křesťané distancovali od judaismu, ale zároveň to byla i určitá nutnost, neboť křesťané byli židy v 80. letech 1. st. prokleti a vypovězeni ze synagogy,⁵⁷ a tudíž si museli vytvořit vlastní synagogální bohoslužby. Dochází také ve vzniku prvních křesťanských svatostánků.⁵⁸

Dnes již tradiční křesťanské normy a obřady vznikaly postupně. Křest a svátost oltářní neboli eucharistie, které tvoří dodnes základ křesťanské liturgie, se slavily již od počátku, tedy ještě v době fungování jeruzalémské církve. Tyto obřady přímo odkazují k životu Ježíše Krista. V Didaché je eucharistie popsána takto: „1. *Ohledné díkůvzdání, takto budete děkovat: 2. Nejprve o kalichu: „Děkujeme ti, Otče náš, za svatou révu – Davida tvého služebníka, se kterou jsi nás seznámil skrze Ježíše svého služebníka; tobě sláva na věky.“ 3. Pak o nalámaném (chlebu): „Děkujeme ti, Otče náš, za život a poznání, s nímž jsi nás seznámil skrze Ježíše svého služebníka; tobě sláva na věky.“*”⁵⁹ Od nich se odvíjely další bohoslužebné prvky – modlitby, tou základní je Otčenáš, nebo chvalozpěvy, atd.⁶⁰ Důležitým obřadem bylo také společné jídlo jako symbol poslední večeře. Další změny byly již primárně vedeny právě snahou odlišit se od judaismu, proto není v současnosti v křesťanském světě dnem odpočinku sobota, jako tomu bylo na počátku, kdy se vycházelo z židovského Zákona, ale nahradila ji neděle. Dnem půstu již nemělo být pondělí a čtvrtek, jak tomu bylo dosud, nýbrž středa a pátek.⁶¹ Při bohoslužbách se kromě židovského Písma začaly předčítat i křesťanské spisy, což odstartovalo proces, na jehož konci stojí bible jako základní kniha křesťanů. Ta vznikla doplněním židovského Starého zákona o křesťanské písemnosti, které líčí život a poselství Ježíše a další zásadní události a osobnosti raného křesťanství a dále v nich také nalezneme základní prvky a obhajobu křesťanství. Vzhledem k tomu, že již v počátcích se křesťanství tříštilo na různé skupiny, bylo obtížné dopracovat se ke shodě a stanovit oficiální texty. Konečná podoba novozákonního kánonu, které bylo dosaženo v roce 367, byla výsledkem mnoha kompromisů a zároveň měla za úkol sjednotit toto

---

⁵⁷ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 45.

⁵⁸ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 30.

⁵⁹ Drápal, J. – Sokol, J. – Varcl, L. *Spisy apoštolských otců*, s. 19.

⁶⁰ Frankielová, S, S. *Křesťanství*. s. 34.

⁶¹ Drápal, J. – Sokol, J. – Varcl, L. *Spisy apoštolských otců*. s. 19.

náboženství a jednoznačně vymezit mantinely mezi pravou ortodoxní vírou a kacířstvím.⁶²

3.2 Misijní činnost

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, rozvoj křesťanství byl možný především díky rozsáhle misijní činnosti, která probíhala již od 30. let 1. st. Avšak do doby, kdy bylo křesťanství chápáno jako židovská sekta a misionáři podléhali kontrole ze strany jeruzalémské církve a byli stále vázáni židovskými předpisy i určitou nedůvěrou a uzavřeností ze strany ortodoxních židů vůči pohanské společnosti, nemohly se poutě mezi pohany rozvinout v takové síle a intenzitě. Rozluka mezi judaismem a křesťanstvím měla tedy pozitivní dopad i na tuto oblast. Postupně bylo pokřesťanštěno nejen kompletní území Římského impéria, ale i další země. Křesťanské komunity se do 4. st. stačily rozšířit do Malé Asie, Řecka, Egypta i dnešního Španělska, Británie, Německa, Itálie, Rumunska nebo Francie.⁶³ Rozrůstání křesťanského světa s sebou však přineslo i další heretické nauky a rozdílné pohledy na vztah mezi bohem a Ježíšem Kristem. Mezi nejrozšířenější systémy, které byly oficiální katolickou církví prohlášeny za kacířské, patří arianismus (Egypt), donatismus (severní Afrika), popřípadě montanismus (severní Afrika).⁶⁴ Na přelomu 1. a 2. st. převzali misionářskou úlohu od charismatických poutníků učitelé, jejichž cílem bylo ukázat křesťanství jako pravý filosofický systém.⁶⁵

A však jak již to tak bývá, nic není černobílé, a tak samostatnost křesťanství neznamenala v otázce misionářské činnosti pouze klady, nýbrž s sebou přinesla i negativní důsledky. V počátcích byly Ježíšovy ideály šířeny v první řadě mezi diasporní židy nebo alespoň mezi ty, kteří byli určitou měrou obeznámeni se základy judaismu a zároveň je tento ucelený náboženský, etický i praktický systém přitahoval, a jelikož z něho křesťanství vycházelo a zároveň nabízelo bonus v podobě spásy, přiklonili se na stranu křesťanství.⁶⁶ Pro tuto skupinu však poté křesťanství ztratilo svoji atraktivitu. Ani

---

⁶² Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 56–57.

⁶³ Hazlett, I. eds. *Rané křesťanství*. s. 68–71.

⁶⁴ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 46.

⁶⁵ Hazlett, I. eds. K. *Rané křesťanství*. s. 67.

⁶⁶ Tamtéž. s. 66.

tato skutečnost však nemění nic na faktu, že počet věřících v Ježíše Krista stále rostl a křesťanská společnost se stávala důležitější, i když stále menšinovou, skupinou Římské říše.⁶⁷

3.3 Vznik církve

Z toho, co bylo prozatím řečeno, vyplývá, že význam křesťanství stoupal na všech úrovních. Přibývalo jeho stoupenců v různých koutech země, vytvářelo vlastní písemnou tradici, s jejíž pomocí stanovilo a bránilo pravé křesťanské učení, stavěly se křesťanské svatostánky, ve kterých se konaly bohoslužby, které se již značně odlišovaly od těch židovských. Poslední věc, která stála v cestě k tomu, aby se křesťanství z židovské sekty proměnilo ve stabilní a samostatně působící náboženství, byla jeho organizace a řízení, tudíž bylo nutné, aby vznikl církevní úřad s pevnou hierarchickou strukturou. Ani toto však nebylo možné ze dne na den, a tedy i v tomto případě se jedná o dlouhodobý proces. Církevní úřad, tak jak ho známe dnes, získal v prvních čtyřech stoletích pouze základní obrysy.

V počáteční židokřesťanské době měli vedoucí roli v obcích apoštolové, kteří ji spravovali a také cestovali mezi jednotlivými církvemi, čímž se snažili zajišťovat určitou kontinuitu mezi obcemi. Důležitou úlohu hráli dále proroci a učitelé, kteří vedli kázání a bohoslužby a dohlíželi na správnou podobu učení a liturgie. Po generaci apoštolů usedli na jejich místo biskupové, kteří se stali novými vůdci obce. Jejich legitimita byla odvozena od apoštolského původu, apoštolové již během života prý určili své následovníky. Tento trend pokračoval i v dalších generacích, a tak se zrodil charakteristický prvek křesťanské církve, jímž je monarchický episkopát a jeho apoštolská genealogie.⁶⁸ S rostoucí expanzí křesťanství bylo nutné zavést určitou centralizaci církevní moci, která umožní lepší spolupráci obcí, a tak bylo po roce 200 určeno 5 hlavních center, díky čemuž jejich biskupové získali nejvyšší postavení v křesťanském světě a zároveň s tím i odpovědnost nad celým územím spadajícím pod

---

⁶⁷ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 32.

⁶⁸ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 58.

daná města. Těmi městy jsou Alexandrie, Antiochie, Efes, Kartágo a Řím.⁶⁹ Důležitou funkci zastávali v obci ještě presbyteři a jáhni.

Z výše uvedeného je tedy patrné, že již od 2. st. se křesťanství stává náboženstvím s definovaným církevním úřadem založeným na hierarchické struktuře a monarchickém episkopátu, jehož podoba je odvozena z židovských obcí i římského uspořádání. Důvodem, proč tehdejší představitelé křesťanství vytvořili církevní úřad, byl především strach z heretických systémů a tedy snaha upevnit pravé učení založené na kérygmatu. Autorita biskupa měla zajistit, že jím hlásané kázání bude pro většinu věřících tím ryzím a zároveň na to měl i dohlížet. Pravost učení byla potvrzena jeho kanonizací. Další příčina souvisela s osamostatněním křesťanství a s jeho rozrůstáním, aby mohly obce smysluplně, nezávisle a dlouhodobě fungovat musel být nastolen řád a rozděleny i praktické úlohy, jako je výběr peněz nebo tvorba zákonů, což spadalo také pod kompetence biskupů, jáhnu a presbyterů.⁷⁰

3.4 Pronásledování křesťanů

Oddělení od judaismu znamenalo pro křesťanství také změnu jejich statusu v očích Římanů. Do doby, kdy vystupovalo jako židovská sekta, mu náleželo stejné postavení, jaké mělo židovství v Římské říši. To, i přes stále napjatější vztahy s Římany a přesto, že jeho stoupenci nepatřili mezi nejoblíbenější obyvatele říše a byli spíše tiše trpěni, se těšilo ochraně ze strany římských císařů. To v praxi znamenalo, že byli zbaveni povinnosti účastnit se obětních obřadů na počest pohanských bohů i uctívat kult císaře. Tuto pozici získalo židovství díky tomu, že se jednalo o starobylé náboženství založené podle Tóry na tisícileté tradici a současně mnoho Římanů obdivovalo jeho propracovaný normotvorný systém, který dával návod pro různorodé oblasti lidského života. Díky tomu byli křesťané do konce prvního století v relativním bezpečí.⁷¹ V relativním proto, že i v tomto období docházelo k násilnostem, avšak ty měly lokální charakter nebo byly namířeny proti apoštolům nebo jiným výrazným osobám křesťanství. Po odluce byli ovšem křesťané vystaveni již masovějšímu a

---

⁶⁹ Hazlett, I. eds. *Rané křesťanství*. s. 101–102.

⁷⁰ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 58.

⁷¹ Ryšková, M. *Doba Ježíše Nazaretského*. s. 437.

systematičtějšímu pronásledování a to s přestávkami až do začátku 4. st., kdy došlo k jeho legalizaci. Pro toto období jsou typické velké výkyvy ve vztahu mezi Římem a křesťany, neboť vždy záleželo na konkrétním panovníkovi, jakou politiku vůči nim zvolil.

Problematicke pronásledování se věnuje např. i Jan ve svém Zjevení, ve kterém popisuje boj křesťanů s šelmou a podle mnohých by tou šelmou mohla být právě Římská říše. *„Když drak uviděl, že byl svržen na zem, začal pronásledovat tu ženu, která porodila toho muže. Žena však dostala dvě mocná orlí křídla, aby před tím hadem uletěla na poušť, na své místo, kde bude živena čas a časy a půl času. Had ze své tlamy vychrlil za tou ženu vodu jako řeku, aby ji strhl proud. Země však ženě pomohla: otevřela ústa a pohltila řeku, kterou ze své tlamy vychrlil drak. Tehdy se drak na ženu rozhněval a odešel svést boj s ostatními z jejího semene, kteří zachovávají Boží přikázání a drží se Ježíšova svědectví“ (Zj12, 13-17).*

3.4.1 Příčiny pronásledování

Agrese namířená proti křesťanům má řadu důvodů. Mezi ty nejiracionálnější patří strach a podezřívavost z něčeho nového a neznámého. Křesťanství vstoupilo na římské území jako náboženství bez historie a tradice, jehož hlavní postavou je židovský reformátor, který byl popraven jako radikální povstalec. Tento handicap ještě stvrdilo oddělením od židovství. Spolu s novou věroukou přineslo i nové zvyky a obřady, a to všechno samozřejmě vyvolávalo u Římanů značné otázky i obavy, z kterých pramenilo mnoho obvinění. Křesťané byli podezříváni kvůli svým zvykům z kanibalismu nebo incestu. Dále se Římanům nelíbilo, že křesťané nedělají rozdíly mezi ženami a muži či mezi chudými a bohatými, tak jak to funguje v jejich světě. Problém nebyl jenom v tom, že křesťané měli odlišné zvyky od Římanů, ale především v tom, že kvůli své víře v trojjediného boha odmítali uctívat bohy pohanské a kult císaře a přinášet jim oběti, tak jak bylo v Říši povinností. Římané věřili, že pokud budou ctít své bohy a přinášet jim oběti, mohou se jako jednotlivci i jako celá říše spoléhat na jejich ochranu. Odmítání tohoto rituálu byl tedy primární důvod, kterým pronásledovatelé zdůvodňovali své činy. A vzhledem k tomu, že Římskou říši od 2. st. potkala řada katastrof, nebylo těžké uvěřit

tvrzení, že za vše jsou zodpovědní křesťané, jelikož kvůli nim se od Říše odvrátili bohové.⁷²

Přístup jednotlivých panovníků do značné míry korespondoval se situací v Říši, tedy čím hůře se jí dařilo, tím tvrdší postup byl uplatňován vůči křesťanům. Od poloviny 2. st. se Římané musí bránit nájezdům barbarů a později bojují i s Peršany. Díky tomu ztrácejí některá svá území, a to vše má pochopitelně negativní dopad i na ekonomickou situaci Říše. Následná profesionalizace armády, znamená další nárůst výdajů. Ve snaze stabilizovat zemi dochází k řadě reforem (správní, měnová, vojenská, daňová). Pro období po roce 238 je charakteristické také časté střídání císařů, pravomoc volby císařů přebírá od senátu armáda, díky čemuž se do čela země často dostávají vojevůdci (Dioclecián). To však nejsou jediné strasti, kterým Říše čelí, musí se totiž vypořádat ještě morovou epidemií, která ji postihla v polovině 3. st. Toto všechno vyvolává v zemi neklid a rozbroje, a křesťané se stávají nejjednodušším terčem, na kterém si obyvatelstvo vybíjí svoji frustraci. Paralelně s tím se císařové snaží pozvednout morálku a loajalitu k impériu, a to důrazem na pohanský kult, čemuž rozhodně neprospívá fungování nového náboženství, které i přes všechny útrapy získává stále větší oblibu, a s tím i narůstá počet jeho stoupenců. Zároveň se křesťanská církev stává i zdrojem závidy, neboť již stačila nashromáždit značné množství peněz i majetku, který by římským císařům rozhodně přišel vhod, z čehož vysvítá další důvod, proč se uchylují k perzekuci.⁷³

3.4.2 Pronásledování křesťanů v Římě

Nejtragičtější událostí 1. století bylo pronásledování křesťanů v Římě za vlády císaře Nera. Ten obvinil bezdůvodně a účelově křesťany z vypálení Říma v roce 64, a za trest nechal velké množství věřících zavraždit. Během tohoto krveprolití byl popraven i apoštol Petr a Pavel z Tarsu. Na základě vylíčené události je patrné, že již v této době bylo na některých místech křesťanství chápáno jako samostatné náboženství a to i přesto, že k těm nejzásadnějším momentům v procesu oddělování mělo teprve dojít. Postoj Nera zanechal v myslích Římanů stopy i do budoucna, čímž udal směr

---

⁷² Klíčová, M. *Vzestup křesťanství*. s. 51–53.

⁷³ Češka, J. *Zánik antického světa*. s. 16–40.

k dalšímu pronásledování, které přišlo záhy během vlády Domiciána (81-96). Ten nechával své úředníky, aby aktivně vyhledávali křesťany, především na základě udání a pokud se jim otevřeně přiznali ke své víře, byli potrestáni, nejkrajnějším řešením bylo zabití, k čemuž se přistupovalo poměrně často.⁷⁴

Tolerantnější politiku nastolil po něm nastoupivší Traján (98-117), který upustil od vyhledávání křesťanů a nakázal, aby nebyl brán zřetel na anonymní udání. Pokud ovšem byla křesťanům prokázána jejich víra a nebyli ochotní se jí vzdát, čekal je i v tomto případě trest. Obdobný přístup zastávali i císařové Hadrián, Markus Aurelius a další, tedy panovníci, kteří vedli Římskou říši až do poloviny 3. st. V tomto období „klidu“ tedy nebyli křesťané hromadně stíháni, ovšem k drobnějším incidentům docházelo. Popravování byli především jednotlivci či menší skupiny obvykle z kruhu heretiků, kteří na sebe nějakým výrazným způsobem upozorňovali. Dále došlo v roce 177 k pogromu v údolí Rhône.⁷⁵ Za jedinou výjimku tohoto období je označována vláda císaře Septima Severa, který preferoval tvrdší přístup, což se odrazilo především v tom, že došlo k pronásledování v severní Africe a Orientu.⁷⁶

Změna, která nastala s nástupem Decia v roce 249, přinesla novou vlnu systematického pronásledování. Decius vydal zákony směřující proti křesťanství, čímž pronásledování legislativně posvětil. Jeho cílem bylo přivést všechny římské obyvatele zpět k pohanským bohům a donutit je, aby se účastnili obřadu uctívání. Stejný styl vlády zvolil po něm i Gallus (251-253) a Valerián (253-260). Císař Valerián vydal edikty, které mířily především proti představitelům církve, za vykonávání bohoslužeb jim hrozil trest smrti. Vláda těchto panovníků se netěšila příliš velké oblibě ze strany římských obyvatel, ti totiž přestávali vidět v křesťanech viníky všeho zlého, co zemi potkalo, a naopak začali pochybovat o oprávněnosti pronásledování a často křesťanům sami pomáhali nebo dokonce přestupovali na jejich víru. Císař Valerián se během válek s Peršany dostal do jejich zajetí, čímž předčasně skončila jeho vláda a s tím, na krátkou dobu, i násilnosti vůči křesťanům.⁷⁷ Tato doba relativní svobody trvala až do začátku 4. st., kdy se k moci dostává Dioklecián a v roce 303 začíná pronásledování, které je známé pod přívlastkem „velké“. Vydal 4 císařské edikty, kterými se snažil absolutně

---

⁷⁴ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 49.

⁷⁵ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 69-70.

⁷⁶ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 51.

⁷⁷ Hanuš, J. *Od katakomb ke světové církvi*. s. 42, 47-50.

potlačit veškerou křesťanskou kulturu a liturgii (zákaz bohoslužeb, zboření kostelů, spálení knih, atd.), vyzýval jimi k pronásledování představitelů církve a zavedl všeobecnou povinnost obětování.⁷⁸

Ani to však nestačilo na vymýcení křesťanství, to tímto obdobím přežilo nejtěžší zkoušku a otevřelo si tím dveře ke svobodě a legalizaci. Císař Galerius vydal v roce 311 výnos o toleranci křesťanství⁷⁹ a po něm se chopil vlády Konstantin, který toto náboženství zrovnoprávnil s ostatními a otevřel cestu k jeho zestátnění. Šlo o racionální a taktický krok, neboť boj s křesťanstvím nepřinášel kýžené výsledky, a naopak zemi ekonomicky vyčerpával a to si Římská říše nemohla dovolit, neboť čelila i jiným hrozbám, jako byly např. nájezdy barbarů. Zároveň se měnil i všeobecný postoj obyvatel vůči křesťanství, ti k němu začali přistupovat s větší tolerancí a chápavostí a často se stávali i členy jeho církve. Římané obdivovali na křesťanství nejenom to, že dává naději prostřednictvím spásy, je založeno na lásce a milosrdenství a hlásá pevné morální hodnoty, ale také praktické naplnění těchto principů, tedy to, že se dokáže postarat o své chudé a nemocné, díky tomu, že ostatní členové obce odvádí almužny a dávají je do dobročinných fondů.⁸⁰

3.4.3 Následky pronásledování

To, čemu musela křesťanská společnost ve svých začátcích čelit, s sebou přineslo samozřejmě několik důsledků. Ne všichni se ztotožnili s rolí mučedníka, a tak ze strachu podlehl tlaku římských úřadů a odvrátili se od křesťanství. K tomuto jevu dochází především při Deciově pronásledování. Většina těchto odpadlíků se však později touží vrátit, čímž vyvstává problém pro představitelé církve, jak se k nim zachovat a zda jim umožnit návrat. V řešení nepanuje absolutní shoda, avšak většinou převládne kompromisní řešení, díky němuž se mohou odpadnuvší stát opět členy křesťanské obce.⁸¹

---

⁷⁸ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 54

⁷⁹ Češka, J. *Zánik antického světa*. s. 52.

⁸⁰ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 73.

⁸¹ Hanuš, J. *Od katakomb ke světové církvi*. s. 44–46.

O několik řádek výše se objevil výraz mučedník a to ne zcela náhodou, neboť mučednictví je také s jedním z typických rysů této doby. Řada křesťanů dobrovolně umírala na důkaz své víry. Mezi nejznámější mučedníky patří biskup Cyprián z Kartága, který zemřel během Valeriánovy vlády nebo smyrský biskup Polykarp. *„Nepřítloukli ho, ale přivázali. Polykarpos, jako beran z velkého stáda označený k oběti, připravená a Bohu milá zápalná oběť, složil ruce za záda a nechal se přivázat. Jakmile pronesl „amen“ a skončil modlitbu, lidé k tomu určení zapálili oheň, a když vyšlehl velký plamen, ukázal se nám, kterým bylo dáno vidět, podivuhodný úkaz.“*⁸² Přestože zpočátku křesťanská církev často kritizovala konání mučedníků jako příliš provokativní, což se týkalo především heretiků, kteří se nechávali popravovat, i když jim nehrozilo bezprostřední nebezpečí, byli to právě mučedníci, kteří dokázali křesťanské církvi získat další příznivce z řad pohanů, a jednotlivé obce později těžily z jejich odhodlání vzdát bohu nejvyšší oběť prostřednictvím své dobrovolné smrti a začaly je uctívat jako světce.⁸³ Vedle těchto emotivně jednajících trpitelů se objevila ještě jedna specifická skupina věřících, která bojovala za křesťanství, avšak zcela odlišným způsobem, jako hlavní prostředek zvolila veřejnou obhajobu založenou na racionální argumentaci ve prospěch užitečnosti a přínosu křesťanství pro Římskou říši. Touto skupinou vzdělavců byli apologeti. Ti se snažili o propojení křesťanství s antickou filosofií.⁸⁴ K apologetům je řazen např. Origenes a Eusebios. I díky nim se později stalo křesťanství nejen náboženstvím, ale i určujícím základem pro filosofii, důkazem je např. sv. Augustin, který pronikání křesťanské nauky do filosofie potvrdil svým učením již v druhé polovině 4. st.

3.5 Proměna ve vztahu křesťanství a judaismu

Základním rysem této práce, který je přítomný ve většině kapitol, je sledování vztahu mezi křesťanstvím a judaismem. Již bylo řečeno, že se křesťanství zrodilo z židovství, díky čemuž mají tato náboženství mnoho společných prvků. Na druhou stranu mezi nimi existují zásadní rozdíly, které zapříčinily vzájemný rozchod, jenž uvedl do pohybu výše zmíněné události. V tomto momentu tedy již víme, že křesťanství

---

⁸² Kitzler, P. eds. *Příběhy raně křesťanských mučedníků*. s. 70.

⁸³ Tamtéž. *passim*.

⁸⁴ Klíčová, M. *Vzestup křesťanství*. s. 92–94.

vyhrálo svůj boj s židy i s Římany a stojí na prahu velkého vzestupu. Císař Konstantin se k němu veřejně hlásí a propaguje ho. Podporuje křesťanské zvyky a zároveň omezuje ty pohanské. Přispívá na stavbu křesťanských budov. Sám sebe deleguje na vůdce církve, což mu umožňuje zasahovat do jejích pravomocí.⁸⁵ Křesťanství se tedy z utlačovaného náboženství stává v roce 380 náboženstvím státním,⁸⁶ jehož vliv a počet příznivců bude nadále růst.

Nyní tedy ještě zbývá odhalit stav, ve kterém se nachází judaismus. Pro něj vláda Konstantina měla zcela jiné následky, avšak ani do té doby židovství zrovna nevzkvétalo. Dvě židovská povstání negativně poznamenala jeho vztahy s Římem. Židům byl zakázán vstup do Jeruzaléma, a tak se novým centrem stává Galilea. Stejně jako u křesťanství je vztah mezi židy a Římany závislý na jednotlivých panovnících. Za vlády Hadriána např. dochází k rozsáhlejším omezením židovských privilegií. Dále musí židé čelit těžké hospodářské situaci, která je následkem jednak zmíněných povstání i celkového stavu v Římské říši. V této době se židovství uzavírá do sebe a jeho hlavní náplní je vyučování Tóry a tvorba a šíření ústní tradice. I přesto všechno znamená zrovnoprávnění křesťanství na začátku 4. st. pro židy další nepříjemné změny a omezení, které jsou během panování Konstantina pouze zahájeny a pokračují i po jeho smrti. Patří mezi ně zákaz přestoupení k židovství, židé nesmí vlastnit otroky, přicházejí i o všechna svá privilegia a většinu práv a jsou vyloučeni z veřejného života, zakázána jsou smíšená manželství. Dále docházelo k ničení synagog, které byly postupně přeměňovány na kostely.⁸⁷ Dalo by se tedy říci, že s tím, jak stoupal vliv křesťanské církve na řízení římské říše, stávala se židovská komunita stále méně oblíbenou. Židé byli křesťany obviněni z vraždy Ježíše a z pronásledování jeho následovníků, čímž se stali novým terčem nenávisti, což odstartovalo jejich pronásledování. K násilným pogromům docházelo především ze strany chudiny, byly vypalovány synagogy i vesnice. Církev se spíše snažila zničit judaismus a přivést jeho stoupence ke křesťanské víře pomocí zmíněných nařízení. Důležitou osobou se v této otázce stal milánský biskup Ambrož (374-397). Ten viděl v židech nepřátele a jejich pronásledování schvaloval a obhajoval. V době jeho úřadování došlo k vypálení synagogy ve městě Kalliniku. Římský císař Theodosius tento čin odsoudil a požadoval nápravu, avšak Ambrož mu to

---

⁸⁵ Franzen, A. *Malé dějiny církve*. s. 56–57.

⁸⁶ Stemberger, G. *Klasické židovství*. s. 35.

⁸⁷ Tamtéž. s. 34–35.

vymluvil s tím, že tyto záležitosti patří do kompetence církve a že problémy víry jsou důležitější než dodržování občanských práv, čímž dále posílil postavení církve na úkor židovské obce ale i císařského úřadu.⁸⁸ Další důležitou postavou, která sehrála zásadní roli v počátcích pronásledování, byl řecký teolog 4. st. Jan Zlatoústý, který pronesl kázání proti židům, které se stalo dogmatickým odůvodněním a ospravedlněním stávajícího i budoucího antisemitismu.⁸⁹

Toto stručné shrnutí má ukázat, jak se diametrálně změnila pozice judaismu a křesťanství. Na základě toho by se dalo velmi zjednodušeně říci, že nejzásadnějším důsledkem oddělení těchto dvou náboženství je vzestup křesťanství, kdyby nedošlo k definitivnímu zpretrhání vzájemných vazeb, křesťanství by se nejspíše stalo jen další skupinou v judaismu. Současně to, že křesťanství muselo čelit tolika překážkám, zocelilo jeho stoupence a utvrdilo je v tom, že jednájí správně a že mají svojí víru šířit dál. To vše zanechalo pozitivní dopad na pohanech, kteří k němu později masově přistupovali. Svoji roli v tomto procesu však samozřejmě hrály i další faktory, především vývoj a situace v Římské říši a vztah Říma vůči jeho provinciím, lze jen spekulovat, jak by se dějiny křesťanství vyvíjeli, nebýt židovských povstání nebo nájezdů barbarů.

---

⁸⁸ Johnson, P. *Dějiny křesťanství*. s. 101-102.

⁸⁹ Johnson, P. *Dějiny židovského národa*. s. 160.

4 Závěr

Kdyby Ježíš, sv. Petr nebo třeba Pavel z Tarsu věděli, v co se křesťanství vyvinulo během prvních čtyř století a že se stalo státním náboženstvím v Římské říši, asi by byli v šoku, jak se postavení jejich následovníků změnilo. Křesťanství vzešlo z úzkého kruhu Ježíšových stoupců, kteří chtěli pouze reformovat judaismus a obohatit ho o Ježíšovo učení. Židé to však nepřijali a odmítli Ježíšova slova i jeho výjimečnost. Čímž byl odstartován proces oddělování křesťanů od židů, který s sebou přinesl řadu důsledků na obou stranách, tedy proces, který je ústředním námětem této práce.

Zásadní roli v osamostatnění křesťanství sehrál Pavel z Tarsu, který definoval křesťanské učení a také byl průkopníkem misijní činnosti mezi pohany. Podstatný vliv měla i Římská říše a její vztah k Jeruzalému, neboť 2 židovská povstání vůči Římu ještě více narušila židokřesťanské vztahy. Již od roku 70, kdy v rámci první židovské války došlo ke zboření chrámu, se hovoří o rozchodu křesťanství a judaismu a tento stav byl definitivně potvrzen po Bar Kochbově povstání.

S tím, jak se křesťanství osamostatňovalo, se stále více vymezovalo vůči judaismu a to v otázkách víry, liturgie i strukturálního uspořádání, a tak vznikají pouze křesťanské tradice, obřady i písemné památky, postupně se utváří také církevní úřad. Misie mezi pohany, které se po odtržení křesťanů od židů staly svobodnějšími a tudíž i úspěšnějšími, a křesťanství se rychle rozšířilo po celé Římské říši a jeho vliv stále stoupal. Nesmíme však zapomínat na to, že křesťanství je nové a neznámé náboženství, které vyvolává řadu otázek a pochyb, což vede Římskou říši k jeho oficiálnímu odmítnutí. Křesťané jsou vystaveni tlaku společnosti, musí čelit sociálnímu vyloučení a řadě vykonstruovaných nařčení, zároveň s tím však stoupá počet jeho stoupců, neboť pro řadu pohanů je jejich učení atraktivní, i přes to je však křesťanství nelegálním náboženstvím, což znamená, že jeho stoupenci musí veřejně uctívat pohanské bohy, což jim však nedovoluje jejich víra. To vše vede až k jejich pronásledování, které je organizováno samotnými císaři. Tyto perzekuce mají různou podobu a intenzitu, odvíjí se to od osobnosti panovníka i stavu římské říše. Pronásledování definitivně končí vládou Konstantina, který křesťanství zrovnoprávní a nasměruje jeho další cestu k rozmachu a k moci. Tím se také zásadní měrou mění postavení křesťanství vůči

judaismu. V počátcích křesťanství byl judaismus privilegovaným náboženstvím v římské říši a křesťané čelili útlaku i pronásledování ze strany jeho stoupenců. Od 4. st. dochází k absolutnímu obratu a tím nechtěným a utiskovaným náboženstvím se stává judaismus.

Dá se tedy říci, že díky oddělení od judaismu se z křesťanství stalo úspěšné náboženství, jehož začátky, jak jsem se snažila v této práci vystihnout, však nebyly vůbec snadné, i přesto si ale křesťanství postupně vydobylo své místo. Tím, že křesťanství odmítlo židovský zákon se všemi jeho nařízeními a omezeními, se stalo pro pohany atraktivnějším a přístupnějším, neboť nabízelo spásu, lásku, milosrdenství a další křesťanské hodnoty, ale neomezovalo osobní a praktický život jedince takovou měrou jako judaismus a poté, co si na něj Římané, především jeho císařové, zvykli, pochopili, že jeho vliv a vzrůstající moc nelze zastavit a přestali se proti němu bránit, rozvinulo se křesťanství v plné síle, kterou v budoucnu absolutně využilo. A naopak síla judaismu v Římské říši stále klesala.

5 Das Resümee

Das Ziel dieser Arbeit ist den Prozess der Trennung des Christentums vom Judentum und auch die Ursachen und die Folgen dieser Trennung zu beschreiben. In dieser Arbeit bemühe ich mich die grundsätzlichen Momente dieses Prozesses erklären und diese Momente systematisch sortieren und unter diesen die Verbindungen finden, eventuell die Folgen, die auf den ersten Blick ganz unsichtbar sein können.

Der erste Teil der Arbeit enthält die Charakteristik des Christentums und des Judentums und dann zielt auf die Entwicklung des Christentums. Dieser Teil beginnt mit der Schilderung des Lebens und der Lehre von Christus. Dann widme ich mich den ersten Generationen der Christen, die zuerst die Kirche in Jerusalem begründeten. Das Christentum verbreitete sich schnell auch hinter die Grenze des Palästinas und dieser Prozess ist in dem selbstständigen Kapitel beschrieben. Ich widme meine Aufmerksamkeit in der Arbeit auch Paulus von Tarsus. Für den größeren Überblick ist am Ende des Kapitels die Zusammenfassung der grundsätzlichen Momente und Ursachen der Trennung des Christentums vom Judentum.

In das zweite Kapitel betritt das Christentum schon wie selbstständige Religion und hier beschreibe ich die Änderung, zu der dann im Christentum kam. In den einzelnen Kapiteln widme ich mich der Liturgie, der Kirche, der Missionen. Der größte Raum nimmt das Thema der Verfolgung der Christen im Römerreich. Die Verfolgung beendet mit dem Eintritt des Kaisers Konstantin, der vom Christentum die legale Religion machte. Die letzten Teile des zweiten Kapitels schildert kurz den Zustand, in dem sich Judentum befindet und ich gehe auch zu der Beziehung des Christentums mit Judentum zurück, die sich während dieser Entwicklung diametral veränderte.

6 Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

Bible, překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-00-7.

Drápal, Dan – Sokol, Jan – Varcl, Ladislav. *Spisy apoštolských otců.* Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-003-4.

Sekundární literatura

Češka, Josef. *Zánik antického světa.* Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-386-8.

Frankielová, Sandra Sizer. *Křesťanství - Cesta spásy.* Praha: Prostor, 1996. ISBN 80-85190-46-X.

Franzen, August. *Malé dějiny církve.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., 2006. ISBN 80-7195-082-3.

Fryová, Helen. P. eds. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu.* Praha: Kalich, 2003. ISBN 80-7017-925-2.

Funda, Otakar. *Ježíš a mýtus o Kristu.* Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1276-8.

Grant, Michael. *Židé v římském světě.* Praha: Jiří Bouchal – BB art, 2003. ISBN 80-7257-953-3.

Hanuš, Jiří. *Od katakomb ke světové církvi – Rozhovory s historikem starověku Josefem Čěškou.* Brno: CDK, 1998. ISBN 80-85959-38-0.

Hazlett, Ian. eds. *Rané křesťanství.* Brno: CDK, 2009. ISBN 978-80-7325-159-8.

Johnson, Paul. *Dějiny křesťanství.* Brno: CDK, 1999. ISBN 80-85959-41-0.

Johnson, Paul. *Dějiny židovského národa.* Praha: Rozmluvy, 2007. ISBN 978-80-7335-145-8.

Kitzler, Petr. eds. *Příběhy raně křesťanských mučedníků.* Oloumouc: Introduction, 2009. ISBN 978-80-7021-989-8.

Klíčková, Marcela. *Vzestup křesťanství*. Praha: Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-190-3.

Newman, Ja'akov – Sivan, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1998. ISBN 80-900895-3-4.

Stemberger, Günter. *Klasické židovství*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-185-2.

Ryšková, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80246-1465-6.